

บทบรรณาธิการ

กองบรรณาธิการ¹

Editorial Team

บทบรรณาธิการ ถือเป็นหน้าแรกของวารสาร ทำหน้าที่ในการนำทาง (guide) ผู้อ่านให้เห็นภาพรวมของบทความในวารสารฉบับนี้ทั้งหมด วารสารวิจัย สังคม ปีที่ 42 ฉบับที่ 2 มีบทความ 6 บท และบทปริทัศน์หนังสือ 1 เล่ม หากพิจารณาจากเนื้อหาบทความจะเห็นได้ว่ามีความหลากหลาย แต่บทความที่เลือกมาครั้งนี้มีจุดร่วมที่สำคัญคือ การใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ดังจะเห็นได้ว่า 5 ใน 6 บทความเน้นกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเฉพาะแนวทางชาติพันธุ์วรรณา รวมไปถึงบทปริทัศน์หนังสือที่มาจากการวิจัยเชิงคุณภาพเช่นกัน ส่วนบทความสุดท้ายเป็นการใช้วิธีวิจัยแบบผสม (mixed method) ทั้งกระบวนการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อเก็บข้อมูลแบบแผนปรากฏการณ์และใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่ออธิบายให้เห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงจากผลการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อสะท้อนให้เห็นสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงในสังคม ดังนั้น ระเบียบวิธีวิจัย จึงกลายเป็นหัวใจสำคัญของวารสารฉบับนี้

บทความแรก **Women Crossing the Boundaries: An Exploration the Coming out of the Closet of Midlife Women** โดย Panapa Chintaradeja เป็นบทความที่วิเคราะห์กระบวนการเปิดเผยอัตลักษณ์ทางเพศของสตรีวัยกลางคน

¹ Email: cusri.journal@gmail.com

ในฐานะการข้ามเส้นแบ่งทางศีลธรรมแบบ Heterosexuality หรือความคิด กำหนดว่าโลกนี้มีเพียงแค่ 2 เพศตามธรรมชาติเท่านั้น บทความที่ใช้แนวคิด แบบสตรีนิยมหลังโครงสร้างนิยม (post-structuralist feminism) ในการวิเคราะห์ กรณีศึกษาที่เป็นสตรีวัยกลางคนที่เปิดเผยอัตลักษณ์ทางเพศ (come out) ที่ขัดแย้งกับความเชื่อแบบเดิมโดยใช้วิธีการศึกษาแบบชาติพันธุ์วรรณา โดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นสตรีวัยกลางคนผ่านกระบวนการเปิดเผย ตัวตนว่าเป็นหญิงรักหญิง 3 ราย แน่ใจว่าหากพินิจพิเคราะห์งานวิจัยฉบับนี้ จากมุมมองที่เชื่อในการวิจัยเชิงปริมาณ กรณีศึกษาเพียง 3 ราย ย่อมไม่อาจเป็น ตัวแทนของสตรีวัยกลางคนที่เปิดเผยตัวตนทั้งหมดได้ แต่ในเลนส์ของการศึกษา แบบชาติพันธุ์วรรณาที่มีจุดมุ่งหมายทำความเข้าใจเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์เฉพาะ มิได้มุ่งที่จะแสวงหาคำอธิบายทั่วไป (generalization) กรณีศึกษาเพียง 3 กรณีศึกษาก็อาจสร้างความเข้าใจที่มีพลังได้ หากไม่เชื่อ ก็ขอให้ผู้อ่านลองไปเปิดดูผลการศึกษา ในบทความนี้ดู นอกจากผลการศึกษา เสน่ห์ของบทความนี้อยู่ที่การทบทวนให้เห็นเนื้อหาและข้อโต้แย้งว่าด้วยเพศสภาพจากสำนักคิดหลักที่เป็น Heterosexuality และสำนักวิพากษ์อย่าง Post-structuralism อีกด้วย

บทความที่สอง **เมื่อฉันอยากเป็นสาวเช็กชี: บทบาทของความโน้มเอียงทางอุปนิสัยบนสนามนางแบบสายเช็กชี** โดย **ทัศนัมภรณ์ ทองกัมภัทรพรรณ ทำดี และอรนัตตา ชินศรี** ในฐานะผู้อ่านคนแรก ๆ บอกได้ว่า จุดดึงดูดของบทความฉบับนี้คือโลกของสาวเช็กชี ซึ่งเป็นโลกที่เรา ๆ ท่าน ๆ ไม่รู้จักมากนัก ผู้เขียนใช้แนววิเคราะห์ Habitus ของ Pierre Bourdieu และวิธีการศึกษาแบบชาติพันธุ์วรรณาในการเข้าไปทำความเข้าใจโลกของนางแบบสายเช็กชี ผู้เขียนเข้าไปคลุกคลีทำงานร่วมกับนางแบบสายเช็กชีในบริษัทแห่งหนึ่งเป็นเวลา 1 ปี เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกนางแบบสายเช็กชี

8 รายก่อนจะวิเคราะห์ให้เห็นกระบวนการเข้าสู่เส้นทางการเป็นนางแบบสายเซ็กซี่ รวมถึงไปถึงลักษณะร่วม Habitus และเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเป็นนางแบบสายเซ็กซี่ เสน่ห์ของบทความนี้ การคลี่ภาพให้เห็นโลกของสาวเซ็กซี่ กระบวนการเป็นสาวเซ็กซี่ ข้อสรุปที่สำคัญของงานชิ้นนี้คือ การตัดสินใจเป็นสาวเซ็กซี่ มิได้เป็นเพียงการตัดสินใจฉาบฉวย แต่เป็นผลมาจากเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคมและการบ่มเพาะจากสถาบันทางสังคมในทุกระดับ ในแง่นี้ การวิจัยเชิงคุณภาพจึงกลายเป็นวิธีวิทยาที่สำคัญในการเผยให้เห็นโลกที่เรายังไม่เคยมองเห็น

ขยับจากโลกของสาวเซ็กซี่ มาในโลกของเกม ซึ่งเป็นอีกโลกที่เราไม่ค่อยรู้จัก ในบทความที่สาม **พฤติกรรมและผลกระทบเชิงบวกจากการเล่นเกมส์: กรณีศึกษา Wangan Midnight Maximum Tune โดย ศุภณัฐ เสรีวงษ์ศัลย์ และศยามล เจริญรัตน์** ประยุกต์ใช้แนวคิดการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เชื่อมโยงกับโลกออนไลน์รวมถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับคอมพิวเตอร์ และใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพในการเข้าไปสำรวจสังคมของคนเล่นเกม (Gamer) ในระดับคลังโคล้เกม ในเกม Wangan Midnight Maximum Tune ซึ่งเป็นเกมแข่งรถจำนวน 9 คนที่มีภูมิหลังที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา อาชีพ และรายได้ พฤติกรรมการเล่นเกมที่ไปเล่นในห้างสรรพสินค้าหรือร้านเกม และผู้ที่เล่นเกมออนไลน์ตลอดเวลา รวมไปถึงผู้ดูแลชุมชนเกม Wangan อีก 2 คน และแสดงให้เห็นสภาพการปฏิสัมพันธ์ในโลกของเกม ซึ่งมีทั้งความร่วมมือ การช่วยเหลือ การแข่งขัน ความขัดแย้ง และการผสมผสานประนีประนอม ปรับตัวเข้าหากัน นอกจากนี้ผู้เขียนยังแสดงให้เห็นถึงอีกด้านของชุมชนเกม ซึ่งไม่ได้มีแต่เพียงผลกระทบด้านลบด้านเดียว ผู้เขียนแสดงให้เห็นโลกทัศน์และผลกระทบด้านบวกของเกมออนไลน์ ซึ่งมองว่า การเล่นเกมสามารถพัฒนาทักษะของผู้เล่น ทั้งที่เป็นทักษะส่วนบุคคล และทักษะในการคบเพื่อนและเข้าสังคม การลดความเสี่ยง

ในโลกกายภาพ การฝึกฝนอยู่ร่วมกับคนอื่น ๆ ในโลกเสมือน ซึ่งเป็นเรื่องน่าสนใจว่า การฝึกฝนทักษะจากโลกเสมือนเช่นนี้ จะเชื่อมโยงกับการพัฒนาทักษะในการอยู่ร่วมกับคนอื่น ๆ ในสังคมกายภาพอย่างไร

หากบุญเลิศ วิเศษปรีชา เป็นผู้เปิดให้เห็นโลกของคนไร้บ้าน (บุญเลิศ วิเศษปรีชา, 2546) ก็ถือได้ว่า บทความเรื่อง **โรคจิตเวชของกลุ่มประชากรคนไร้บ้านในเขตกรุงเทพมหานคร** โดย **ธรินันท์ ช่วยมิ่ง** ได้ช่วยขยายภาพให้เห็นถึงโลกของคนไร้บ้าน ที่สัมพันธ์กับโรคจิตเวช ธรินันท์ได้อาศัยระเบียบวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยสัมภาษณ์เชิงลึกประชากรคนไร้บ้าน 20 ราย และแสดงให้เห็นว่าโรคจิตเวชเป็นสาเหตุหนึ่งของภาวะการไร้บ้าน ดังนั้น ผู้ที่มีอาการจิตเวชในระดับรุนแรงก็เป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการไร้บ้าน ซึ่งหากครอบครัวและชุมชนไม่เข้าใจและไม่สามารถรับมือกับผู้ป่วยจิตเวชในลักษณะนี้ก็อาจเป็นผลให้มีคนไร้บ้านเพิ่มขึ้นในอนาคต อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนยืนยันว่า *“ไม่ใช่คนไร้บ้านทุกคนที่เป็นผู้ป่วยจิตเวช ยังมีคนไร้บ้านอีกมากที่ใช้ชีวิตในพื้นที่สาธารณะแต่มีสุขภาพจิตที่ปกติ”* สำหรับการแก้ไขปัญหาคคนไร้บ้านที่เป็นโรคจิตเวช ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้ความเข้าใจโรคจิตเวชมากขึ้น เพื่อ *“ขจัดมายาคติเรื่องความเป็น ‘คนบ้าข้างถนน’*” ออกไป และจัดระบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ที่มีปัญหาจิตเวชให้เหมาะสมต่อไป

เมื่อใดที่มีข่าวเหตุการณ์เด็กเล็กถูกรถทำร้ายในโรงเรียนหรือสถานดูแลเด็ก สาธารณชนมักจะสนใจการวางมาตรการป้องกันติดตามและเฝ้าระวังเพื่อสร้างความมั่นใจว่าบุตรหลานของตนเองจะปลอดภัยและมีคุณภาพชีวิตที่ดี แต่ถ้ามองจากมุมมองของครูและผู้ดูแลเด็กปฐมวัย มาตรการความปลอดภัยมีผลให้พวกเขาถูกติดตามและจับจ้องมากขึ้น โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่สื่อออนไลน์เข้าถึงได้ง่ายและมีพลังในยุคนี้ ในบทความที่หา **ประสบการณ์และการต้านทานต่อการถูกจับ**

Jörgen ในการดูแลเด็กของครูและผู้ดูแลเด็กปฐมวัย โดย ภัทรพรรณ ทำดี และวัชร บุญวิทยา ได้ศึกษาประสบการณ์การถูกจับจ้องของครูและผู้ดูแลเด็กปฐมวัย รวมไปถึงวิธีการรับมือและต้านทานต่อมาตรการการถูกจับจ้องของครูและผู้ดูแลเด็ก 41 ราย โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้เขียนชี้ให้เห็นประเด็นการถูกลิดรอนเสรีภาพและความเป็นส่วนตัวผ่านการสื่อสารและเครื่องมือสอดส่องในรูปแบบใหม่ เปรียบเสมือนการถูกติดตามด้วย panopticon ในฐานะเครื่องมือในการกำกับพฤติกรรมของมนุษย์ในเรื่องจำ สำหรับครูและผู้ดูแลเด็กปฐมวัยในโลกยุคออนไลน์ นอกจากถูกควบคุมกำกับด้วย “ภาพลักษณ์” ความเป็นครูที่ไม่ได้จำกัดเฉพาะเวลาทำงานในโรงเรียน แต่ยังลามไปถึงพื้นที่ในสื่อสังคมออนไลน์อย่างเช่นเฟซบุ๊กด้วย ผู้เขียนแสดงให้เห็นวิธีการต้านทานหรือรับมือกับการถูกจับจ้องในหลายวิธี ได้แก่ การสร้างข้อตกลงร่วมกันกับผู้ปกครองในการใช้สื่อออนไลน์ โดยเฉพาะแอปพลิเคชันเพื่อปกป้องพื้นที่ส่วนตัวของครู การใช้โรงเรียนเป็นสื่อกลางเพื่อลดแรงปะทะกับตัวครู การเลือกวิธีและรูปแบบการสื่อสารอย่างระมัดระวัง เพื่อลดผลกระทบกับทุกฝ่าย รวมถึงการใช้การสื่อสารแบบเดิมเพื่อลดช่องว่างในการสื่อสารแบบออนไลน์ แยกเรื่องส่วนตัวออกจากการทำงาน เช่น ไม่รับผู้ปกครองเป็นเพื่อนในเฟซบุ๊ก และใช้เฟซบุ๊กของโรงเรียนเป็นช่องทางการสื่อสารแทนเฟซบุ๊กส่วนตัว ในขณะที่เดียวกันก็ใช้ประโยชน์จากสื่อออนไลน์เพื่อสร้างบทเรียนให้การเรียนรู้กับเด็ก เป็นต้น ผู้เขียนสรุปให้เห็นถึงอำนาจในการควบคุมที่มีที่มาจากข้อกำหนดมาตรฐานการทำงาน และวาทกรรมความเป็นครู อย่างไรก็ตาม ที่ท้ายที่สุดผู้เขียนสรุปให้เห็นว่า ไม่ว่าจะสังคมสมัยใหม่จะมีการเพิ่มอำนาจควบคุมขนาดไหน คนที่อยู่ภายใต้อำนาจก็มีความพยายามในการต้านทานหรือประนีประนอมเพื่อให้อยู่ร่วมกับอำนาจนั้นได้

บทความสุดท้าย ขยับจากการใช้ระเบียบวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ มาเป็นการศึกษาโดยใช้การเก็บข้อมูลแบบผสมวิธี (mixed method) กล่าวคือ ใช้ทั้งการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพควบคู่กันไป ในบทความ เรื่อง การเปลี่ยนแปลงธุรกิจที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับหาบเร่แผงลอยในย่านสีลม โดย บวร ทรัพย์สิงห์ และวิชา โกมินทร์ บทความมีเนื้อหาสำคัญในการสำรวจความคิดเห็นของผู้ที่อยู่ห่วงโซ่อุปทานหรืออยู่ในพื้นที่ร่วมกับผู้ค้าหาบเร่แผงลอย ในย่านสีลม ซอย 2-8 โดยประเมินความแตกต่างก่อน-หลังนโยบายจัดระเบียบทางเท้า โดยเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ 150 ชุดจากผู้ขายสินค้าในท้องแถวหรืออาคารพาณิชย์และผู้ขับรถรับจ้างสาธารณะ และเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจเกี่ยวเนื่องอีก 4 ราย ผลการศึกษามีนิยามนโยบายการจัดระเบียบทางเท้าและหาบเร่แผงลอยในช่วงปี พ.ศ. 2558-2561 ไม่ประสบความสำเร็จ แม้ว่าจะทำให้ผู้ค้าหาบเร่ลดลง ส่งผลกระทบให้คนเดินเท้า นักท่องเที่ยวในพื้นที่ จำนวนผู้ซื้อสินค้าในพื้นที่ลดลง รายได้ของธุรกิจก็ลดลง ในขณะที่ค่าใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตเพิ่มขึ้น แต่ความสะดวกในการใช้ถนนและทางเท้า ความสะอาดและสภาพการจราจรในบริเวณนั้นดูเหมือนไม่ต่างจากเดิมมากนัก ในช่วงท้ายของบทความ ผู้เขียนเสนอความเห็นของผู้ที่ประกอบธุรกิจเกี่ยวเนื่องกับผู้ค้าหาบเร่แผงลอย ในแง่ที่เห็นความจำเป็นและบทบาทที่สำคัญของผู้ค้าหาบเร่แผงลอยในการดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างทางเลือกให้กับผู้บริโภค ซึ่งสร้างมูลค่าเพิ่มกับธุรกิจสืบเนื่องในพื้นที่ โดยนัยนี้ การจัดระเบียบทางเท้า จึงไม่ใช่การกำจัดผู้ค้าหาบเร่แผงลอย แต่ควรเป็นการสร้างกฎระเบียบที่ชัดเจนในการประกอบกิจการ ทั้งในเรื่องพื้นที่อนุญาต การกำหนดขนาดแผงที่เหมาะสม ช่วยเหลือผู้ค้าที่มีฐานะยากจน รวมไปถึงการจัดทำทะเบียนผู้ค้า เป็นต้น

ส่วนสุดท้ายของเล่ม เป็นบทปริทัศน์หนังสือเรื่อง **A Meeting of Masks: Status, Power and Hierarchy in Bangkok** ของ Sophorntavj Vorn (ผู้เขียน) ที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในปี 2017 โดย **สุรางค์รัตน์ จำเนียรพล (ผู้วิจารณ์)** ดังที่กล่าวไว้ตอนต้น หนังสือเล่มนี้เป็นอีกตัวอย่างของการใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยนักวิจัยชาวต่างชาติที่มีมุมมองแบบคนนอก (etic) เพื่อทำความเข้าใจมุมมองของคนใน (emic) ในเรื่องสถานะ (ชนชั้น) อำนาจ และลำดับการบังคับบัญชาของคนชั้นกลางระดับกลาง และระดับบนในกรุงเทพฯ ผู้วิจารณ์ชี้ให้เห็นหัวใจสำคัญของหนังสือ คือ ความคิดเรื่อง “[ความรู้จัก] กาลเทศะ” ในความหมายของ เวลาและสถานที่ (time and place ไม่ใช่ time and space) ในฐานะกลไกอำนาจตามขนบธรรมเนียมในการกำกับพฤติกรรมของผู้คนในสังคมในสถานที่ต่าง ๆ ในโลกของทุนนิยมสมัยใหม่ โดยเฉพาะในห้างสรรพสินค้าระดับสูง โดยผู้เขียนมีสมมติฐานว่าการกีดกันในชีวิตประจำวัน เป็นสาเหตุหนึ่งของความขัดแย้งระหว่างชนชั้นซึ่งขับเคลื่อนความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทย ผู้วิจารณ์ได้สนทนากับข้อเสนอของผู้เขียนโดยใช้งานวิจัยของไทย (emic view) ในยุคเดียวกัน รวมไปถึงข้อเท็จจริงที่ปรากฏในเวลาต่อมา เพื่อแสดงให้เห็นข้อจำกัดของการศึกษาแบบคนนอก (etic view) ในการทำความเข้าใจสังคมไทย

ในเมื่อจุดเชื่อมโยงสำคัญของบทความในวารสารฉบับนี้คือ ระเบียบวิธีการศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาเชิงคุณภาพ กองบรรณาธิการ หวังว่า บทความและบทปริทัศน์หนังสือ จะสะท้อนให้เห็นจุดเด่น จุดด้อย และข้อควรระมัดระวังของการใช้ระเบียบวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพเพื่อพัฒนาการศึกษาวิจัยในอนาคต ในท้ายที่สุด กองบรรณาธิการขอขอบพระคุณผู้เขียนบทความ และผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหมดที่มีส่วนช่วยในการพัฒนาระเบียบวิธีในการศึกษา/วิจัยสังคมนี้ร่วมกัน

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

บุญเลิศ วิเศษปรีชา. (2546). โลกของคนไร้บ้าน. กรุงเทพฯ:
ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.